

ROZDZIAŁ III: CHARAKTERYSTYKA NARZĘDZI WYKORZYSTANYCH W BADANIACH EMPIRYCZNYCH

3.1. METRYCZKA

Metryczka została opracowana w formie mustruktualizowanego wywiadu składającego się z następujących bloków tematycznych:

- dane socjodemograficzne – wiek, płeć, miejsce zamieszkania, wykształcenie;
- aktualny status społeczny – sytuacja materialna, status związany z nauką, status zawodowy (w tym okresy pozostawania bez pracy), status mieszkaniowy (w tym okresy bezdomności), status rodzinny (stan cywilny, liczba posiadanych dzieci);
- rodzina pochodzenia – struktura rodziny pochodzenia, występowanie czynników wspierających, występowanie patologii (nadużywanie substancji psychoaktywnych, stosowanie przemocy, przestępczość), wychowanie poza rodziną pochodzenia (przebywanie w domu dziecka, rodzinie zastępczej);
- rodzaj konfliktu z normami społecznymi – przejawy demoralizacji, rodzaj popełnionych czynów karalnych przez nieletnich, rodzaj popełnionych przestępstw przez dorosłych sprawców;
- stosowanie środków wychowawczych w stosunku do nieletnich naruszających normy społeczne i/lub normy prawa karnego – pobyt w ośrodku wychowawczym (powody, okres pobytu, okres czasu od zakończenia wykonywania środka), pobyt w zakładzie poprawczym (powody, okres pobytu, okres czasu od zakończenia wykonywania środka);
- odbywanie kary pozbawienia wolności – wymiar

orzeczonej kary, czas osadzenia, okres czasu od zakończenia wykonywania sankcji izolacyjnej).

Dane uzyskane za pomocą wywiadu posłużyły do opisu grup, które były badane w ramach projektu „Więzi społeczne zamiast więzień” (nieletnich, aktualnych więźniów, byłych więźniów) oraz do określenia zasobów psychospołecznych respondentów.

3.2. TEST ZDAŃ NIEDOKOŃCZONYCH (RISB) J. ROTTERA

Metoda służy do określenia poziomu przystosowania osoby. Podstawą polskiej adaptacji testu było drugie wydanie RISB z 1992 roku¹. Narzędzie posiada walory technik projekcyjnych – swobodny charakter wypowiedzi, duży stopień ukrycia celu prowadzonych analiz, ewentualność tworzenia nowych trzonów w zależności od specyficznych celów badawczych i zalety metod obiektywnych – łatwość i rzetelność oceny oraz możliwość porównywania odpowiedzi różnych osób i prowadzenia badań grupowych².

Instrukcja wymaga, aby ankietowany dopisał dalszy ciąg do podanych mu słów początkowych (trzonu zdania). Zakłada się, że udzielone odpowiedzi odzwierciedlają pragnienia, dążenia, lęki i postawy osoby badanej³. Wnioskowanie o poziomie przystosowania respondenta odbywa się na podstawie uzupełniania 40 trzonów zdań, które dotyczą dominującego samopoczucia, postaw wobec przeszłości, teraźniejszości i przyszłości, preferencji wartości, nasilenia problemów psychicz-

¹ A. Jaworowska, A. Matczak. Test Niedokończonych Zdań Rottera (RISB). Podręcznik. Warszawa PTP 1998 s. 10.

² Tamże s. 7-8.

³ Tamże s. 6.

nych, stosunku do pracy, postaw wobec innych ludzi i stosunku do siebie⁴.

Ze względu na cel badań i możliwość tworzenia nowych trzonów metodę uzupełniono 6 dodatkowymi zdaniami niedokończonymi, które dotyczyły sfery dążeń i celów („Najbardziej cenię...”; „Moją największą radością...”, „Ważne jest dla mnie...”, „W życiu kieruję się...”, „Moim największym skarbem...”, „Moje dążenia...”).

Pomimo tego, że RISB jest metodą projekcyjną, to jednak posiada system obiektywnej oceny udzielanych odpowiedzi, dzięki któremu można policzyć wskaźnik ogólnego przystosowania jednostki. W tym celu należy każde zdanie zaklasyfikować do jednej z siedmiu kategorii możliwych ocen⁵: odpowiedziom pozytywnym są przypisywane punkty od 0 do 2 (0 – niezwykle pozytywne, 1 – bardzo pozytywne, 2 – umiarkowanie pozytywne), treści neutralne są klasyfikowane na 3 punkty, zaś konflikto- wym przypisuje się od 4 do 6 punktów (4 – słaby konflikt, 5 – umiarkowany konflikt, 6 – silny konflikt). Wskaźnik przystosowania stanowi sumę punktów uzyskanych we wszystkich zdaniach niedokończonych. Wielkość liczbowa tego wskaźnika jest zawarta w granicach 0-282 punkty, przy czym wyższy wynik oznacza gorsze przystosowanie. Ze względu na to, że badany może nie wypełnić wszystkich zdań, do jego obliczania stosuje się wzór:

$$\text{Wskaźnik przystosowania} = \frac{\text{Suma punktów}}{\text{Liczba zdań do uzupełnienia}} \times \text{Liczba uzupełnionych zdań}$$

Uzyskana w ten sposób wartość może być wykorzystywana zarówno do celów przesiewowych, jak również do porównań międzygrupowych.

W projekcie „Więzi społeczne zamiast więzień” dokonano pomiaru przystosowania osobistego badanych (wynik ogólny) oraz ich przystosowania w pięciu sferach:

- stosunku do siebie,

⁴ Jaworowska, j.w. s. 9-12.

⁵ Tamże s. 42.

⁶ A. Matczak, A. Jaworowska. Test Niedokończonych Zdań Rottera RISB. Aneks do podręcznika. Normalizacja dla osób dorosłych. Warszawa PTP 2003 s. 11-12.

⁷ Tamże s. 13-29.

- relacji z innymi,
- relacji rodzinnych,
- dążeń i celów,
- doświadczanych problemów.

Wartość psychometryczna metody. Zgodność ocen tych samych protokołów przez sędziów kompetentnych, mierzona współczynnikiem korelacji Spearmana, wynosi 0,96. Współczynnik zgodności wewnętrznej α -Cronbacha osiągnął wartość 0,79⁶. Trafność mierzona różnicami w grupach kontrastowych wskazuje, że osoby nieprzystosowane (więźniowie, maltretowane kobiety, pacjenci z depresją, bezrobotni) osiągają istotnie niższy poziom przystosowania w stosunku do osób stanowiących próbę normalizacyjną⁷.

3.3. KWESTIONARIUSZ OCENY ZACHOWANIA ZASOBÓW S. HOBFOLLA

Narzędzie zostało oparte na teorii zachowania zasobów (Conservation of Resources Theory – COR) S. Hobfolla i stanowi narzędzie do pomiaru zarządzania 74 rodzajami zasobów. Sędziowie kompetentni przyporządkowali każdy z wyodrębnionych zasobów do jednej z czterech kategorii:

- 1) zasoby materialne,
- 2) zasoby osobiste,
- 3) zasoby stanu,
- 4) zasoby energii.

Osoby badane, posługując się pięciopunktową skalą (1 – wcale, 2 – w małym stopniu, 3 – w średnim/umiarkowanym stopniu, 4 – w dużym stopniu, 5 – w bardzo dużym stopniu):

- na pierwszym etapie odpowiedzi dokonują oceny znaczenia (ważności) poszczególnych zasobów,
- na drugim etapie odpowiedzi oceniają w jakim stopniu pozyskały te zasoby w swoim życiu,
- na trzecim etapie odpowiedzi szacują, w jakim stopniu utraciły poszczególne rodzaje zasobów.

Psychometryczne właściwości metody. Rzetelność mierzona współczynnikiem zgodności we-

wewnętrznej α -Cronbacha na grupie 1697 osób wynosi: 0,97 – znaczenie zasobów, 0,98 – zyski zasobów, 0,98 – strata zasobów.

3.4. KWESTIONARIUSZ ORIENTACJI ŻYCIOWEJ SOC-29 A. ANTONOVSKY'EGO

Metoda SOC-29, składająca się z 29 pytań, jest używana do pomiaru poczucia koherencji. Hierarchiczna analiza czynnikowa ujawniła istnienie ogólnego czynnika w umiarkowanym stopniu obciążającego prawie wszystkie pozycje skali, co stanowi przesłankę do uznania wyniku ogólnego, jaki osoba badana uzyskuje w kwestionariuszu, za trafny wskaźnik poczucia koherencji⁸.

Metoda zawiera również 3 skale służące do pomiaru części składowych koherencji:

- poczucia zrozumiałości (11 pozycji),
- zaradności (10),
- sensowności (8).

Osoby badane ustosunkowują się do każdego twierdzenia na 7-punktowej skali. Wartość wskaźników w inwentarzu jest określona w następujących granicach: poczucie koherencji – 29-203, zrozumiałości – 11-77, zaradności – 10-77, sensowności – 8-56 punktów. Wyższy wynik liczbowy każdego wskaźnika oznacza większe nasilenie badanej zmiennej.

Psychometryczne właściwości metody.

Współczynniki zgodności wewnętrznej α -Cronbacha, uzyskane w 11 różnych badaniach, wahały się od 0,84 do 0,93.

3.5. KWESTIONARIUSZ OCENY WŁASNEGO ŻYCIA I. NIEWIADOMSKIEJ

Pierwsza część metody bada poczucie nasilenia sytuacji trudnych i opiera się na założeniu, że sytuacje trudne naruszają układ jednostka-otoczenie prowadząc do stresu psychologicznego. Ich spostrzeżenie ma zatem szczególne znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania człowieka w środowisku. W kwestionariuszu uwzględniono siedem rodzajów

sytuacji trudnych:

- deprywacje potrzeb psychicznych i biologicznych,
- nadmierne obciążenie fizyczne i/lub psychiczne;
- konflikty wewnętrzne,
- poczucie zagrożenia,
- duże przeszkody w realizacji celów,
- trudności w zrozumieniu nowych napływających bodźców.

Respondent dokonuje oceny częstości występowania poszczególnych trudności na skali pięciostopniowej. Część ta pozwala określić trzy wskaźniki: stopień nasilenia odczuwanych sytuacji trudnych w przeszłości, terażniejszości oraz przewidywania ich w przyszłości.

Druga część metody służy do pomiaru doświadczanych sukcesów. Oparto się tutaj na założeniu, że częstsze osiągnięcie celów będzie skutkowało wyższym poczuciem własnej skuteczności. Uwzględniono cztery kategorie sukcesów – w życiu osobistym, rodzinnym, zawodowym oraz towarzyskim. Respondent ocenia częstotliwość doświadczania sukcesów na skali pięciopunktowej. Dzięki uwzględnieniu trzech perspektyw czasowych wyróżniono trzy wskaźniki doświadczania sukcesów – w przeszłości, terażniejszości i przyszłości.

Część trzecia metody odnosi się do poczucia doświadczania porażek w życiu osobistym, rodzinnym, zawodowym oraz towarzyskim w trzech perspektywach czasowych. Przedstawiona powyżej konstrukcja umożliwia określenie wskaźników mierzących nasilenie porażek w przeszłości, terażniejszości i przyszłości.

Psychometryczne właściwości metody.

Współczynnik α -Cronbacha, obliczony na grupie 1480 badanych, przyjął następujące wartości dla poszczególnych wskaźników: 0,88 – poczucie nasilenia sytuacji trudnych w przeszłości; 0,88 – nasilenie aktualnych trudności; 0,90 – przewidywanie problemów w przyszłości; 0,74 – minione sukcesy; 0,82 – aktualne osiągnięcia; 0,89 – przewidywane

⁸ M. Zwoliński. Kontrowersje dotyczące struktury czynnikowej Kwestionariusza Orientacji Życiowej (skali SOC) A. Antonovsky'ego. „Przegląd Psychologiczny” 2000 nr 3 s. 291-308.

⁹ A. Antonovsky. Rozwikłanie tajemnicy zdrowia. Warszawa Fundacja IPN 1995 s. 84-85.

sukcesy; 0,78 – natężenie minionych porażek; 0,82 – poczucie aktualnych porażek; 0,88 – przewidywanie porażek w przyszłej perspektywie czasowej.

3.6. KWESTIONARIUSZ DO BADANIA POCZUCIA JAKOŚCI ŻYCIA – WHOQOL-BREF

WHOQOL-BREF służy do badania subiektywnej oceny jakości życia. Narzędzie składa się z 26 pytań, na które osoba odpowiada na pięciostopniowej skali. Respondent ocenia swoje funkcjonowanie w okresie ostatnich czterech tygodni. Kwestionariusz zawiera dwie zmienne, które są oddzielnie analizowane – zadowolenia z życia i zadowolenia ze zdrowia. Metoda pozwala również na oszacowanie globalnej jakości życia poprzez ustosunkowanie się na pięciostopniowej skali (1- bardzo zła, 2 – zła, 3 – ani dobra, ani zła, 4 – dobra, 5 – bardzo dobra) do różnych aspektów własnego funkcjonowania w czterech wymiarach życia¹⁰:

1. zdrowie fizyczne – czynności życia codziennego, uzależnienie od środków psychoaktywnych, energia, zmęczenie, mobilność, ból, dyskomfort, sen, odpoczynek, zdolność do pracy;
2. funkcjonowanie psychiczne – obraz ciała, wygląd, negatywne i pozytywne emocje, poczucie własnej wartości, przeżycia w sferze duchowej, doświadczenia religijne, osobiste przekonania, myślenie, uczenie się, pamięć, koncentracja;
3. relacje społeczne – kontakty interpersonalne, wsparcie społeczne, aktywność seksualna;
4. środowisko życia – zasoby finansowe, wolność, bezpieczeństwo fizyczne i psychiczne, opieka zdrowotna, środowisko domowe, możliwości zdobywania nowych informacji i umiejętności, możliwości urzeczywistniania wypoczynku, środowisko fizyczne (zanieczyszczenie, hałas, ruch uliczny, klimat), transport.

Psychometryczne właściwości metody. Rze-

telność mierzona współczynnikiem zgodności wewnętrznej α -Cronbacha wynosi: dla poszczególnych wymiarów: od 0,54 do 0,91; dla całości skali: 0,92 (osoby zdrowe) i 0,95 (osoby chore)¹¹.

3.7. SKALA POCZUCIA ALIENACJI K. KMIECIK-BARAN

Metoda bazuje na teorii alienacji H. Seemana, w której zostało wyodrębnionych pięć typów wyobcowania. Autorka uzupełniła teoretyczne kategorie o przeciwstawne krańce, co w efekcie doprowadziło do wyodrębnienia pięciu wymiarów poczucia alienacji:

1. doświadczenie anomii – ładu społecznego,
2. przeżywanie bezsensu – sensu,
3. odczuwanie bezradności – zaradności,
4. samowyobcowania – autonomii,
5. doświadczenie izolacji – integracji.

Narzędzie składa się z 100 pozycji. Do każdego wymiaru poczucia alienacji odnosi się 20 twierdzeń (10 pozytywnych i 10 negatywnych). Respondent ustosunkowuje się do każdego twierdzenia, wybierając jedną z pięciu odpowiedzi (1-całkowicie się zgadzam, 2-zgadzam się, 3-nie mam zdania, 4-nie zgadzam się, 5-całkowicie się nie zgadzam).

Psychometryczne właściwości metody. Rzetelność poszczególnych wymiarów¹³ – wymiar I: rtt=0,98, wymiar II: rtt= 0,96, wymiar III: rtt= 0,94, wymiar IV: rtt =0,28, wymiar V: rtt =0,97.

3.8. KWESTIONARIUSZ KRYZYSU W WARTOŚCIOWANIU (KKW) P. OLESIA

Metoda jest przeznaczona do analizy trudności w procesie wartościowania u osób zdrowych psychicznie¹⁴. KKW składa się z 25 pozycji, w tym z 24 o charakterze diagnostycznym. Badanie prowadzi do określenia rezultatu ogólnego (nasilenia kryzysu w wartościowaniu) oraz do wyników

¹⁰ L. Wołowicka. Jakość życia w naukach medycznych. Poznań AM 2001 s. 276-277.

¹¹ Tamże s. 277.

¹² K. Kmiecik-Baran. Poczucie alienacji treść i charakterystyka psychometryczna. „Przegląd Psychologiczny” 1993 nr 4 s. 462-478.

¹³ Tamże s. 476.

¹⁴ P. Oleś. Kwestionariusz do Badania Kryzysu w Wartościowaniu. Warszawa PTP 1988 s. 3.

w 4 podskalach, które mierzą główne objawy tego kryzysu¹⁵:

- trudności w hierarchizowaniu systemu wartości (H) – 7 pozycji,
- poczucia zagubienia wartości (Z) – 6,
- dezintegracji wartościowania (D) – 6,
- poczucia niezrealizowania wartości (R) – 5.

Zadaniem osoby badanej jest ustosunkowanie się do treści każdego z twierdzeń przez zakreślenie jednej z trzech możliwych odpowiedzi: P – prawda, ? – nie jestem pewien, F – fałsz. Za odpowiedź diagnostyczną respondent uzyskuje 2 punkty, za ? – 1, a za odpowiedź niezgodną z kluczem – 0. Ogólną sumę otrzymuje się poprzez dodanie punktów uzyskanych za odpowiedzi dotyczące wszystkich diagnostycznych pozycji, natomiast wyniki w podskalach stanowią sumę punktów z pozycji przyporządkowanych wyodrębnionym objawom kryzysu wartościowania.

Psychometryczne właściwości metody. Rzetelność mierzona współczynnikiem zgodności wewnętrznej α -Cronbacha wynosi: 0,90 – wynik ogólny; 0,76 – podskala H; 0,73 – Z; 0,74 – D i 0,73 – R¹⁶.

3.9. INTERPERSONALNE SKALE PRZYMIOTNIKOWE IAS-R J. WIGGINSA

Narzędzie IAS (*Interpersonal Adjective Scales*), składające się z 64 przymiotników odzwierciedlających funkcjonowanie interpersonalne, może mieć różnorodne zastosowanie – np. do analizy kompetencji społecznych, relacji międzyludzkich lub osobowości¹⁷.

W analizach na użytek projektu „Więzi społeczne zamiast więzień” metoda Interpersonalnych Skal Przymiotnikowych została wykorzystana w dwóch aspektach:

- **Do oceny funkcjonowania własnej osoby w relacjach interpersonalnych.** W tym celu poproszono uczestników, aby zastosowali się do następującej instrukcji: „Określ, jak często zachowujesz się

w sposób opisany przez dane słowo”. Obok każdego przymiotnika umieszczono cyfry określające częstotliwość, z jaką osoba może doświadczać określonego rodzaju spostrzegania społecznego: 1 – nigdy, 2 – bardzo rzadko, 3 – czasami, 4 – często, 5 – bardzo często.

- **Do subiektywnej oceny spostrzegania osób badanych przez otoczenie społeczne.** W tym celu poproszono uczestników, aby zastosowali się do następującej instrukcji: „Określ, jak często inni ludzie oceniają Ciebie w sposób opisany przez dane słowo”. Obok każdego przymiotnika umieszczono cyfry określające częstotliwość, z jaką osoba może doświadczać określonego rodzaju spostrzegania społecznego: 1 – nigdy, 2 – bardzo rzadko, 3 – czasami, 4 – często, 5 – bardzo często.

Przymiotniki występujące w metodzie zostały pogrupowane w 8 interpersonalnych wymiarach (skalach)¹⁸:

- 1) pewny siebie-dominujący (PA),
- 2) arogancki-wyrachowany (BC),
- 3) zimny-nieczuły (DE),
- 4) powściągliwy-introwertywny (FG),
- 5) niezdecydowany-uległy (HI),
- 6) niezrozumiały-szczery (JK),
- 7) ciepły-zgodny (LM),
- 8) towarzyski-ekstrawertywny (NO).

Na każdy przedstawiony wymiar składa się 8 przymiotników o interpersonalnym charakterze. Wynik osoby badanej w każdej ze skal stanowi suma częstotliwości towarzyszącej każdemu przymiotnikowi przyporządkowanemu do określonego wymiaru. Wynik waha się między 8 a 40 punktów.

Psychometryczne właściwości metody. Współczynniki zgodności wewnętrznej α -Cronbacha, liczone na grupie 1083 osób dorosłych, osiągnęły następujące wartości dla poszczególnych skal: 0,79 – PA; 0,86 – BC; 0,81 – DE; 0,84 – FG;

¹⁵ Tamże s. 8-9.

¹⁶ Tamże s. 21-22.

¹⁷ J. Wiggins. Interpersonalne skale przymiotnikowe IAS-R. Lublin KUL (Katedra Psychologii Różnic Indywidualnych) s. 66.

¹⁸ Tamże s. 18.

0,81 – HI; 0,75 – JK; 0,85 – LM; 0,83 – NO¹⁹.

3.10. SKALA STRATEGICZNEGO PODEJŚCIA DO RADZENIA SOBIE (SACS) S. HOBFOLLA

Metoda służy do badania strategii zaradczych, jakie mogą być podejmowane przez człowieka w sytuacjach trudnych. Do kwestionariusza zostały wybrane stwierdzenia odzwierciedlające zarówno indywidualne, jak i kolektywistyczne strategie zaradcze. SACS zawiera 52 twierdzenia przedstawiające potencjalne reakcje w sytuacjach stresujących. Do każdego zdania należy ustosunkować się na pięciostopniowej skali (od: 1 – zdecydowanie tak nie robiłem; do: 5 – zdecydowanie tak robiłem). W metodzie wyodrębniono dziewięć skal, które określają zachowania konstytuujące określone poniżej strategie zaradcze²⁰:

- działania asertywne,
- unikanie,
- poszukiwanie wsparcia społecznego,
- działania ostrożne,
- współpraca społeczna,
- działania instynktowne,
- działania agresywne,
- działania antyspołeczne,
- działanie „nie wprost”.

Psychometryczne właściwości metody. Rzetelność mierzona współczynnikiem zgodności wewnętrznej α -Cronbacha na grupie 1697 osób wynosi: 0,53 – asertywne; 0,66 – współpraca społeczna; 0,77 – poszukiwanie wsparcia społecznego; 0,70 – działania ostrożne; 0,71 – działania instynktowne, 0,76 – unikanie; 0,47 – działanie „nie wprost”; 0,67 – działania antyspołeczne; 0,53 – działania agresywne.

3.11. KWESTIONARIUSZ RELIGIJNYCH SPOSOBÓW RADZENIA SOBIE ZE STRESEM (BRIEF RCOPE) K. PARAMENTA

W badaniach na użytek projektu „Więzi społeczne zamiast więzień” wykorzystano kwestionariusz RCOPE po to, aby sprawdzić w jakim stopniu respondenci wykorzystują religijne radzenie sobie ze stresem, tzn. zrozumieć doświadczane problemy i/lub sprostac doświadczanym sytuacjom trudnym²¹. Narzędzie składa się z 14 pytań, które konstytuują dwa wymiary sposobów zaradczych:

- pozytywne religijne strategie radzenia sobie (7 pozycji),
- negatywne religijne strategie radzenia sobie (7 pozycji).

Zadaniem respondentów jest określenie stopnia, w jakim korzystają z poszczególnych sposobów religijnego radzenia sobie z negatywnymi wydarzeniami poprzez wybór jednej z odpowiedzi na pięciopunktowej skali: 1 – zdecydowanie tak nie robiłem, 2 – nie robiłem tak, 3 – nie wiem, czy tak robiłem, 4 – tak robiłem, 5 – zdecydowanie tak robiłem.

Psychometryczne właściwości metody. Współczynnik zgodności wewnętrznej α -Cronbacha, policzony na grupie 1362 osób, wynosi: 0,80 – skala negatywnych strategii zaradczych; 0,9 – skala pozytywnych strategii zaradczych.

3.12. KWESTIONARIUSZ MAP J. MARSDENA, D. STEWARDA, D. BESTY

MAP (*Maudsley Addiction Profile*) jest ustrukturyzowanym wywiadem, który służy do badania zagadnień związanych z problematyką uzależnień chemicznych²². Metoda składa się z 4 części²³:

I – używanie substancji psychoaktywnych – częstotliwość korzystania z różnych rodzajów środków

¹⁹ Wiggins, jw. s. 65.

²⁰ S. Hobfoll. Stres, kultura i społeczność. Psychologia i filozofia stresu. Gdańsk GWP 2006 s. 168-177.

²¹ E. Talik, L. Szewczyk. Ocena równoważności kulturowej religijnych strategii radzenia sobie za stresem na postawie adaptacji kwestionariusza RCOPE – Kennetha I. Pargamenta. „Przegląd Psychologiczny” 2008 nr 4 s. 516.

²² E. Hornowska. Kwestionariusz MAP (Maudsley Addiction Profile) i jego wykorzystanie w obszarze uzależnień. „Serwis Informacyjny Narkomania” 2006 nr 2 s. 10-11.

²³ Tamże s. 10.

odurzających, przyjmowane dawki, wiek inicjacji;
II – zachowania zagrażające zdrowiu – iniekcje narkotykowe, ryzykowne kontakty seksualne;
III – zaburzenia somatyczne i problemy psychiczne towarzyszące używaniu substancji psychoaktywnych;
IV – trudności społeczne współwystępujące z korzystaniem ze środków uzależniających.

W badaniach na użytek projektu „Więzi społeczne zamiast więzień” wykorzystano pierwszą i trzecią część kwestionariusza. Ze względu na rodzaj prowadzonych analiz część I została zmodyfikowana – zadanie osoby badanej polega na określeniu cyfry najlepiej określającej częstotliwość używania każdej z 11 rodzajów wymienionych substancji psychoaktywnych: 1 – nigdy, 2 – bardzo rzadko, 3 – czasami, 4 – często, 5 – bardzo często. Wskaźnik nasilenia konsumpcji środków uzależniających stanowi wynik zsumowania częstotliwości przyjmowania poszczególnych środków. Jego wartość jest określona w granicach 10-50 punktów.

Część III metody została wykorzystana do określenia 2 wskaźników – nasilenia zaburzeń somatycznych i natężenia problemów psychicznych współwystępujących z zażywaniem środków chemicznych. W tym celu osoba badana określa cyfrę,

która najlepiej określa częstotliwość występowania każdego z 12 rodzajów zaburzeń somatycznych i 21 kategorii problemów psychicznych związanych z przyjmowaniem substancji psychoaktywnych (1 – nigdy, 2 – bardzo rzadko, 3 – czasami, 4 – często, 5 – bardzo często). Wskaźnik nasilenia kłopotów fizycznych jest obliczany poprzez zsumowanie częstotliwości doświadczania wymienionych rodzajów zaburzeń tego typu. Jego wartość waha się w granicach 12-60 punktów. Natomiast wskaźnik nasilenia trudności psychicznych stanowi sumę częstotliwości występowania wyszczególnionych 21 objawów trudności w funkcjonowaniu psychicznym. Wielkość liczbowa jest tu zawarta w granicach 21-105 punktów.

Wartość psychometryczna polskiej adaptacji kwestionariusza. Rzetelność MAP mierzona metodą test-retest w okresie 14 dni wskazała, że współczynniki korelacji dla poszczególnych części metody wahały się od 0,68 do 0,98. Współczynniki zgodności wewnętrznej α -Cronbacha, obliczone na grupie 109 pacjentów uzależnionych od substancji psychoaktywnych, wynosiły: 0,86 – nasilenie trudności somatycznych; 0,89 – natężenie trudności psychicznych²⁴.

²⁴ Tamże s. 11.